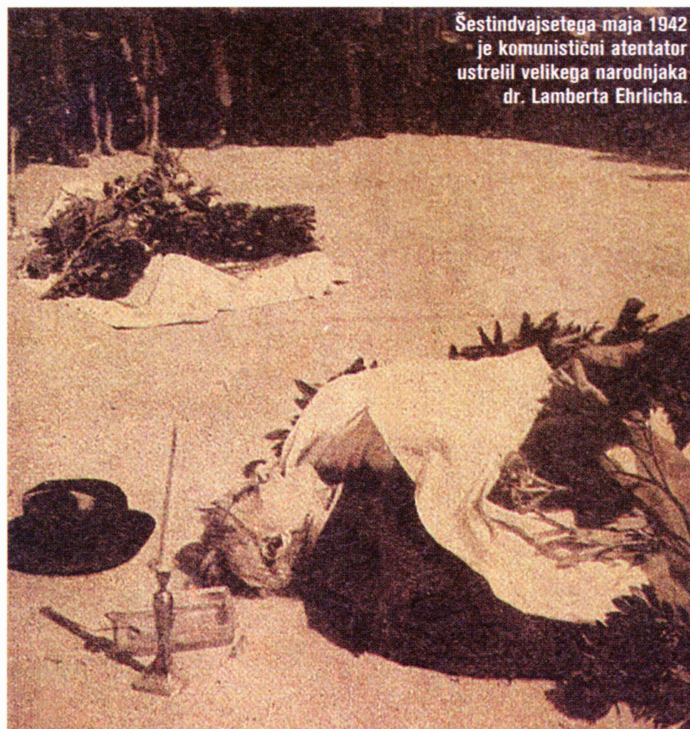

Zagotovo je Viktor Blažič eden najbolj pronicljivih političnih analitikov pri nas. Njegova knjiga *Svinčena leta*, ki je izšla leta 1999, je ena najboljših tovrstnih knjig, ki so izšle pri nas po zlomu diktature. Zdaj je pri Založbi Nova revija v zbirki *Korenine* izšla naslednja njegova knjiga, ki nosi naslov *Semena razdora*. Govori o veliki slovenski medvojni zgodbi med krvnikom in njegovo žrtvijo.

Šestindvajsetega maja 1942 je komunistični atentator ustrelil velikega narodnjaka dr. Lamberta Ehrlicha.

morali ubrati povsem drugačno taktiko, z aktivno propagandno in dejansko vojno proti okupatorju in domačim političnim nasprotnikom so povzročali številne žrtve in silno trpljenje civilnega prebivalstva. Moralni princip z varovanjem življenj in premoženja jim je bil popolnoma tuj.

Vloga dveh spomenic

V tej stiski sta torej nastopila Ehrlich in Rožman. Dr. Lambert Ehrlich je napisal osem strani dolgo spomenico, ki jo je (1. aprila 1942) naslovil na italijansko vojaško oblast. V njej se je na nenavadno jasen način odzval na dogajanje. Na Italijane je naslovil vrsto pogumnih očitkov, zelo natančno pa je opisal tudi početje komunistov in nanizal veliko primerov njihovih umorov. Italijanom je očital, da ne storijo skoraj nič za varovanje reda in miru, predvsem pa

Semena razdora

Viktorja Blažiča je v drugi polovici 70. let kardeljanski komunistični režim obsodil in zaprl. Sodeloval je namreč pri pripravi znamenitih odgovorov Edvarda Kocbeka za tržaško revijo, kjer je Kocbek (prvič) javno govoril o povojnem poboju domobrancev. V knjigi *Svinčena leta* je opisal takratno dogajanje, svojemu osebnemu pričevanju pa je dodal daljšo študijo o naravi in delovanju komunističnega totalitarnega režima, ki po svoji poglobljeni analizi sodi v sam vrh tovrstnih analiz.

V *Semenih razdora* je šel po sledi komunističnega režima še dlje nazaj, v čas, ko so slovenski komunisti, učenci Kominterne in leninistične ter boljševistične doktrine in prakse, dejavno posegli v slovenski politični in kulturni prostor, v medvojno dogajanje, ali natančneje, v dogodka na samem začetku, v letih 1941 in 1942. Leta 1942 so izkoristili okoliščine sovražne okupacije dežele in po hiteli z organiziranjem dveh vzporednih dejavnosti, ene razvpite – odpora proti okupatorjem, in druge, manj razvpite, pa zato toliko bolj intenzivne – notranjega uničevanja po-

litičnih nasprotnikov in tradicionalne strukture slovenske družbe.

Rablji in njihove žrtve

Od 10. julija 1941, ko je pod strelom komunističnih atentatorjev obležal v krvi prvi Slovenec, so se umori Slovencev nadaljevali in do konca leta 1941 so jih ustrelili že najmanj 68. Umore je spremljala strupena demonizacija žrtev. Hkrati so avgusta ustanovili Varnostno-obveščevalno službo, ki je zbirala podatke o političnih nasprotnikih in jih tudi sistematično ubijala. Jeseni 1941 so komunisti, formalno Osvobodilna fronta, za katero so bili skriti, javno razglasili, da je OF edina sila, ki predstavlja slovenski narod in ki lahko vodi oborožen boj proti okupatorju. Spomladi 1942 se je komunističnemu terorju pridružil še okupatorski italijanski s streljanjem talcev, internacijami ter požigi hiš in vasi.

Na tej točki se začne Blažičeva knjiga *Semena razdora*. V središču njegove analize sta škof dr. Gregorij Rožman ter profesor in duhovnik dr. Lambert

Ehrlich. Ta dva vodilna katoliška moža sta takrat stopila v ospredje, saj je bil tradicionalni politični tabor v defenzivi, in to iz več razlogov. Tik pred vojno je izgubil svoja vodilna moža dr. Antona Korošca in dr. Franca Kulovca, Miha Krek se je pred okupacijo umaknil v tujino, domači politiki pa so se, razen Natlačenca, umaknili v ilegalo in niso organizirali kakšnega aktivnega odpora proti okupatorju, saj so se zavedali, da bi bilo to takrat, na začetku, neproduktivno in pogubno. Komunisti so, če so hoteli z revolucijo uspeti,

da so pri preganjanju komunističnih morilcev praktično nedejavni in neuspešni. Zato jim je predlagal vrsto ukrepov za izboljšanje položaja, med drugim ustanovitev slovenskih varnostnih straž, ki bodo skrbale za varnost ljudi po mestih in vaseh. Spomenico je povojni režim skrbno skrival.

Italijani se na spomenico niso odzvali, vsaj takoj ne, komunistična Vps pa je dr. Lamberta Ehrlicha čez mesec in pol ustrelila. Povsem nezavaran je bil ubit sredi Ljubljane, sredi belega dne, in tudi morilcev ni nihče lovil. Nasploh so komunistične vojaške enote takrat že množično pobijale Slovence in tradicionalni politični strani ni preostalo drugega, kot da se pred to morijo zavaruje in se ji postavi v bran. S podobnim dopisom, ki se je imenoval *Pro memoria*, se je na Italijane, tokrat na politične oblasti, 26. septembra 1942 obrnil dr. Gregorij Rožman (partizani so do takrat ubili že 14 duhovnikov). Italijane je pozval, naj se ne znašajo več tako nad civilnim prebivalstvom, in predlagal dvajset točk za izboljšanje življenja pod okupacijo.

Viktor Blažič je natančno anali-

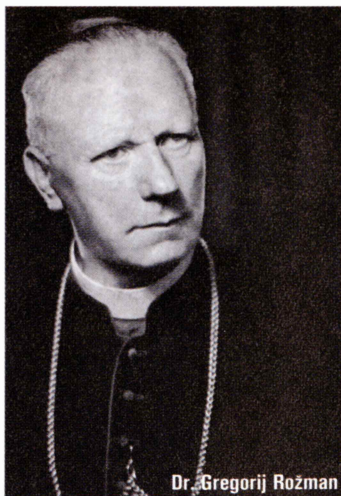
Viktor Blažič

ziral obe spomenici, predstavil je njuno avtorja Ehrlicha in Rožmana, njuni osrednji vlogi v katoliškem taboru, natančno je opisal tudi okoliščine, v katerih sta se morala politično angažirati celo vodilna verska predstavnik, to pa so bile pogubne razmere zaradi nasilja, ki sta ga izvajali obe strani, uporniška in okupatorska. Še posebej uporniško, ki so jo komunisti povsem instrumentalizirali v svoj revolucionarni projekt, je v knjigi ves čas natančno opredeljeval. Pod drobnogled je vzel tudi komunike, s katerimi so komunisti po umoru demonizirali Ehrlicha (v zadnjem delu knjige je še ponatisnjeno razmišljanje *Senca slovenskega holokavsta*, v katerem piše o povojni zaroti molka o poboju domobrancev).

Manjko alternativnih rešitev

Avtor se v knjigi loteva najbolj nevrtačljivih točk, ki se danes zelo razburjajo Slovence: to so vprašanja revolucije v razmerah okupacije dežele, vprašanje izkoriščanja upora za sebične revolucionarne cilje, vprašanje odgovora na komunistični teror, predvsem pa se mu je zdelo sporno vprašanje naslonitve na okupatorja. Marsikdo bo s knjigo prizadet. Najbolj seveda komunisti in vsi, ki so takšni ali drugačni njihovi dediči. Zanje seveda ni mogel najti lepe besede. Tudi tisti, ki so bili med vojno in po njej žrtve komunističnega terorja in ekskluzivizma, ne bodo najbolj zadovoljni. Pa ne le zaradi tega, ker je avtor na nekaj mestih jasno povedal, da se med vojno ne bi smeli nasloniti na genocidnega okupatorja. Ta očitke je morda še najmanj sporen, čeprav je prelahkoten oziroma ne upošteva vrste odločilnih okoliščin.

Značilnost Blažičeve knjige je, da to nikakor ni zgodovinska knjiga. V njej avtor ves čas razmišlja predvsem o tistih rešitvah, ki bi bile nacionalno in moralno najmanj sporne. Pri takšni vrsti razprave pa se lahko mimogrede ujameš v kakšno zanko. Pravi jo, da je najudobneje pluti po sredini reke in malo osvrkniti enkrat na levo, drugič pa na desno stran. Avtor je v tej knjigi včasih zaplul v zelo široko reko, pri kateri so bila obrežja silno daleč stran. Na eni strani je bilo real-

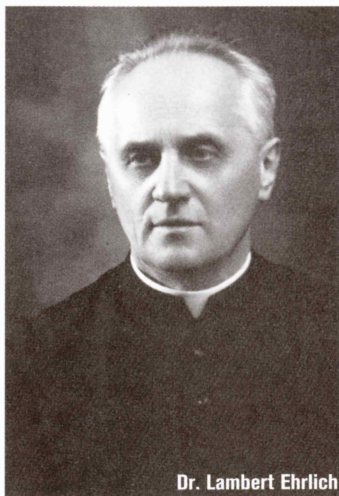

Dr. Gregorij Rožman

no dogajanje oziroma dejstva, na drugi pa so (bili) idealizirani izhodi oziroma stanja, še posebej če nanje opozarjamo z vednostjo današnje udobne pozicije. Avtor je od strani, ki je bila na udaru komunističnega terorizma, pričakoval, da se bo obnašala tako, da ji ne bi bilo mogoče tako rekoč nič očitati. Toda tu je mimogrede zdrknil mimo realnosti in dejstev, ki dobrih rešitev preprosto niso dopuščale ne omogočale. Preprosto jih ni bilo!

Sodelovanje z revolucijo?

V Sloveniji bomo morali odpreti še številne razprave. Med njimi to, kaj razumemo pod "nezamudnim oboroženim odporom" in kaj pod "usodnim zamudništvom". Sestavni del te razprave bo odnos do smotrnosti (ne)zamudništva, predvsem pa do (ne)odgovornosti do žrtev. Zdi se, da v tej Sloveniji nikomur ni mar za žrtve. Marsikdo bi celo

Dr. Lambert Ehrlich

rad, da bi jih bilo na "njegovi strani" čim več. Samo ozreti se je treba po dogajanju drugod po Evropi.

V knjigi je omenjen "preračunan učinek terorizma", pri katerem so paniko "izkoristili skrajneži, tisti, ki so zavračali sleherno, tudi odporniško sodelovanje s komunisti in izsilili odločitev za kolaboracijo z okupatorji". Najprej, ali s tistimi, ki so se uprli komunističnemu terorizmu, o katerem avtor veliko in poudarjeno piše, res lahko opravimo z očitkom, da so bili "skrajneži"? Sicer pa se vedno najdejo skrajneži, v vojni pa še posebej. Avtor ni nikjer zapisal, kako si predstavlja "sleherno, tudi odporniško sodelovanje s komunisti". Če kaj v obravnavanem času ni bilo mogoče, potem je to sodelovanje, saj je bil temelj komunistične revolucije uničevanje teh, ki naj bi z njimi sodelovali. Ko se je maja 1942 v Loškem Potoku skupinica domačinov zatekla v cerkev in se tam utaborila, so jo partizani takoj napadli in polovili. Ko se je organizirala podobna skupina fantov pri Svetem Vidu, so jih partizani takoj obkolili in napadli. Ko se je prav tako maja 1942 pod Svetim Urhom organizirala tako imenovana četniška ilegala, sta Rozman in Kveder takoj poslala nadnjo partizansko enoto. Ni je uspela ujeti, zato se je krvavo znesla nad petimi civilisti izpod Urha. Ko se je v Šentjoštu julija organizirala prva oborožena vaška straža, so jo že čez en teden napadli partizani in jo hoteli uničiti. Sodelovanje?

Če ne upoštevamo dejanskega stanja, to pa so bili takrat neizmerno agresivni komunistični partizani, na

drugi pa okupator s svojo vojaško močjo, potem pač lahko zapademo k dajanju idealiziranih predlogov oziroma kar očitkom, ki pa so do tistih, na katere so naslovljeni, nekorektni in krivični. Prav tako ni podal nobenega predloga, kako bi se lahko ta izrazito izsiljena protirevolucija (avtor se temu izrazu ves čas izogiba) takrat organizirala in branila mimo okupatorja. Saj mu je menda jasno, da bi jo ta v temelju uničeval, tudi zato, ker je bila "desno-nacionalna" in ne levičarska.

Z miroljubnostjo nad teror

Terminologija je še ena hiba knjige. Avtor ves čas uporablja termin protikomunističen (v izpeljankah milica, tabor, stran itd.). Toda s tem terminom je to stran zreduciral na komunizem, ki pomeni politično in ideološko stran. Toda ta komunizem je takrat izvajal revolucijo oziroma ubijal politične nasprotnike, in tradicionalna politična stran, ki je bila njena tarča, se je organizirala v bran pred to revolucijo. Če nekoga označiš, da je bil protikomunistični boj, potem mu seveda hitro lahko očitaš ekskluzivizem, češ, bojeval se je samo proti neki politični opciji. Ne, branili so se pred terorjem in se bojevali proti terorju (revoluciji) te politične opcije!

Blažič je v knjigi objavil tudi krajše razmišljanje, ki ga je naslovil *Premišljevanje o odvracanju*. V njem je izpostavil svetopisemski oziroma Jezusov nauk o nenasilju in miroljubnosti ("oko za oko" in "Ljubite svoje sovražnike in molite za tiste, ki vas preganjajo"). Tisti, ki so bili verni, namreč ne bi smeli posegati po nasilju. Morda je marsikdo to zmoget, toda veliko ljudi se po silnih pobojih leta 1942, da ne govorimo po tistih iz jeseni 1943, s komunističnimi zločinci ni moglo spoprijemati z miroljubnostjo. Zanimivo bi bilo videti, kako bi se na ta njegov del odzvali vsi tisti, ki so bili žrtve komunističnega pobijanja in demoniziranja.

Četudi bo Blažičeva knjiga *Seme na razdora* za marsikoga razburljivo branje, gre za študijo, ki je nabita s prodorno analizo in ki ves čas sili k razmisleku o temeljnih stvareh, ki so se dogajale pred 60 leti in se še vedno živo dotikajo naše sedanjosti.

Ivo Žajdela

